Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi "Fırat Universty Journal of Social Science" Cilt: 10 Sayı: 1, Sayfa:169-187, ELAZIĞ-2000

KUR'ÂN VAHYİNİN OLUŞUM ŞEKLİ

Doç.Dr.H.Mehmet SOYSALDI*

ÖZET

Bu araştırmada, Kur'ân vahyinin oluşum şekli üzerinde durulmuştur. Allah Teala, engin bilgi hazinesinden insanları bilgilendirmek istediği zaman vahiy almaya istidatlı olan kullarından birini seçer ve ona, kelamını, o elçinin konuştuğu dil kalıplarına dökerek gönderir. Yani Allah, her kavme kendi dilleriyle konuşan bir peygamber göndermiş ve her peygambere de kendi konuştuğu dil ile vahyetmiştir. Dolayısıyla Kur'ân da Arapça olarak vahyedilmiştir. Allah, Kur'ân'ın Hz. Muhammed'e indirilmesinde Cibrîl'i aracı olarak kullanmıştır.

Bu çalışmada, öncelikle aracı melek Cibril'in Kur'ân'daki özellikleri üzerinde durulmuş, daha sonra Kur'ân vahyinin kaynağı, dili, peygambere ilâhî bilgi akışının yolları ve vahyin Cibril'e intikali gibi hususlara açıklık getirilmiştir. Ayrıca, geçmişte ve günümüzde tartışılmakta olan "Kur'ân, yalnız mana olarak mı, yoksa hem mana hem de lafız olarak mı indirildi" konusu incelenip, bu konudaki görüşler tahlil edilerek, Kur'ân'ın Yüce Allah'tan hem mana hem de lafız olarak indirildiği sonucuna varılmıştır.

THE FORMATION WAY OF THE REVELATION OF THE QUR'AN

SUMMARY

In this study, the formation way of the Qur'anic revelation has been made clear. When God wishes to inform people about the vast treasure of his knowledge, he chooses one of the talented men of him and sends his word to people with the book of the envoy he charged. That is, God sends every tribe a prophet who speaks the same language as his tribe and that's why every prophet has been revealed with his mother's language. The Qur'an has been sent in Arabic and therefore God has used Cibril as an intermediator who brings the Qur'an to the Prophet Mohammed.

In this study, especially, the characteristics of Cibril in the Qur'an, later subjects such as the Qur'anic revelation, its language, theodicy flowing ways to the prophet and the transition of the revelation to Cibril have been clarified. Moreover, the subject of the Qur'an that has been discussed whether it has been sent to people only as a meaning or both as a meaning and an original wording has been studied. Sights about this subject have been deepened and it has been concluded that the Qur'an has been sent to people both as a meaning and an original wording.

GİRİŞ:

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Kur'ân-ı Kerim, Allah Teala'nın Cibrîl (a.s) vasıtasıyla Hz. Peygamber'e vahyettiği mûciz kelamıdır.

Arap dilinde "süratli ve gizli konuşmak, emretmek, ilham etmek, îmâ ve işaret etmek, elçi göndermek" gibi anlamlara gelen vahy[1] tefsir ilminde; "Allah Teala'nın, özellikle peygamberlerine, ya keyfiyeti bizce bilinmeyen bir tarzda mesajlarını iletmesi ya da perde arkasından konuşması, yahut ta elçi gönderip dilediği şeyleri izni ile bildirmesi"[2] anlamında, harikulade ve esrarengiz bir olaydır. Hiç şüphe yok ki, vahy olayını olağanüstü ve esrarlı kılan sebep vahyin ilâhî kaynaklı oluşudur. Vahyin kaynağı olan Yüce Allah, zaman ve mekandan münezzeh, ezelî ve ebedî, her şeyin yaratıcısı, varlığı mutlaka gerekli olan ve her bakımdan tek olup eşi ve benzeri bulunmayan Yüce Rabb'dir. Vahye muhatap olan Peygamber ise, yaratılmış, güç ve yetenekleri sınırlı, zaman ve mekanla kayıtlı, Rabbi karşısında âciz bir kuldur.

Vahyeden Allah ile vahyi alan Peygamber arasında ontolojik[3] bakımdan tek bir benzerliğin dahi bulunmaması, aralarındaki vahyî iletişimi bizim için gizli bir sır yapmaktadır.

Allah ile Resulü arasında ontolojik bir müşterekliğin olmamasına rağmen vahy olayının gerçekliği, yani Allah'ın peygamberi ile iletişim kurup, ona mesajlarını iletmesi de inkar edilemez bir gerçektir. Çünkü elimizde, Allah'tan geldiğine kesinlikle inandığımız altı bin küsur âyetten meydana gelen ve mûciz[4] olan Kur'ân-ı Kerim bulunmaktadır. O halde bu olayın gerçekleşmesi nasıl izah edilebilir?.

Toshihiko İzutsu bu sorunun cevabının Sahihu'l-Buhârî'nin şârihlerinden olan Kirmânî (ö.786 h)'ye ait şu izahta bulunduğunu söylemektedir. Kirmânî: "Vahiy, Allah ile insan arasındaki konuşmadan meydana gelir. İki taraf arasında bir çeşit eşitlik gerçekleştirilmedikçe, yani konuşan ile dinleyen ilişkisi olmadıkça, karşılıklı bir kelime alış verişi, öğretim ve öğrenim mümkün değildir... Bu iki zat arasında iletişimin meydana gelebilmesi için ya dinleyen konuşanın galip etkisi ile derin bir kişisel değişikliğe uğrar, ya da konuşan aşağı inip bir parça dinle-

---

1 er-Rağıb el-Isfehânî Ebu'l-Kasım el-Hüseyin b.Muhammed, ***el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân***, Beyrut, trs, VHY madd; İbn Manzur, Cemaluddin Muhammed b.Mükerrem, ***Lisanu'l-Arab***, Beyrut, trs, VHY madd.

2 Şurâ, 42/51.

3 Varlık bakımından.

4 Beşerin bir benzerini getirmekten aciz kaldığı kelam.

yenin sıfatına bürünür..." dedikten sonra, Hz.Muhammed için, bu iki halin de vuku bulduğunu sözlerine ekler."[5]

Kur'ân-ı Kerim, vahiy iletişiminde önemli bir halka olan "Ruh"dan bahsetmektedir. Bunun için önce vahyin oluşum şeklini kavramada önemli bir yapıtaşı mahiyetinde olan "Ruh"dan söz edelim:

1- Vahiy Elçisi, Ruh: Allah, Kur'ân'ın Hz.Muhammed'e indirilmesinde Cebrâil (a.s)'ı aracı olarak kullanmıştır. Çünkü Cebrâil, melekler arasında nurânî değil Ruhânî kısmından olup yaratılışı tam ve mükemmel olanıdır.[6] Bu durumu da O'nu, Allah ile Peygamberi arasında vahyin gerçekleşebilmesi konusunda aracı olmaya müsait kılan bir özellik sayılabilir. Bilhassa Yüce Allah, Meryem Suresi 17. âyette Cibrîl'den bahsederken "Ruhumuz" ifadesi ile onu kendisine nispet etmesi, vahyi indirirken kullanmış olduğu vasıtanın bu işe ne kadar müsait olduğunu ortaya koymaktadır.[7]

Allah Teala, Kur'ân'ın hiç bir yerinde -bazen Mikâil (a.s)'de dahil- Cebrâil'i melek olarak isimlendirmemiştir.[8] Cibrîl (a.s) Kur'ân'da genellikle şu isim ve özellikleriyle tanımlanmaktadır:

a. Cibrîl: Aralarında vahiy elçisinin de bulunduğu meleklerin zikredildiği her âyette Cibrîl olarak isimlendirilmiştir. Mesela, Bakara suresinde,

¬y²‹«f«‹ «w²[«" _«W°¬J _®5¬±f«M-8 ¬yÅV J~ ¬-²†Ë_¬" «t¬Å²V«5
]«V«2 -y«JÅi«9 -yÅ9Ë_«4 «u‹¬h²Å¬D¬J ~È—-f«2 «-_«6 ²w«8

²u-5

«w[¬X¬8Ìx-W²V¬J ´›«‡²L-"«— ›®... -;«— "*De ki: Allah'ın izniyle Kur'ân'ı, kendinden öncekini doğrulayıcı ve inananlara yol gösterici ve müjdeci olarak senin kalbine indirdiği için, kim Cibrîl'e düşman olursa*"[9] buyurulur.

---

5 el-Kirmânî, Şemsuddin Muhammed b.Yusuf b.Ali, **Şerhu Sahihi'l-Buhârî**, Kahire, 1939, s.28'den İzutsu, Toshihiko, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**, Çev: Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst, trs, s.157.

6 Bkz., Nahl, 16/2; Mearic, 70/4; Nebe', 78/38; Kadir, 97/4.

7 Duman, Zeki, **Vahiy Gerçeği**, Fecr Yayınları, Ankara, 1997, s. 51.

8 Bakara, 2/97; Tahrim, 66/4.

9 Bakara, 2/97.

b. Ruh, Ruhumuz: [illegible] *"Allah, emrinden olan ruhu, kullarından dilediğine indirir."*[10]

[illegible] *"O, melekleri kullarından dilediğine, emrinden ruh ile indirir."*[11]

Bu iki âyete göre Allah'ın peygamberleri, kendilerine vahiy getiren "Allah'ın Ruhu"na mazhardılar.[12] Başka bir âyette de Cibrîl'i Yüce Allah zatına nispet ederek "Ruhumuz" tabirini kullanmaktadır.

[illegible] *"...Biz de Ruhumuzu ona gönderdik. (O), ona düzgün bir insan şeklinde göründü."*[13]

c.Ruhu'l-Kudüs: [illegible] *"Meryem oğlu İsa'ya belgeler verdik, onu Ruhu'l-Kudüs'le destekledik"*[14],
[illegible] *"De ki: Onu Ruhu'l-Kudüs, Rabbinden hak ile indirdi"*[15]

d. er-Ruhu'l-Emin: [illegible] *"Onu, Ruhu'l-Emin indirdi."*[16]

e. Şedidü'l-Kuvâ: [illegible] *"Onu, müthiş kuvvetleri olan biri öğretti."*[17]

---

10 Mü'min, 40/15.
11 Nahl, 16/2.
12 Fazlur Rahman, **Ana Konularıyla Kur'ân**, Çev: Alpaslan Açıkgenç, Ankara, 1987, s.193.
13 Meryem, 19/17.
14 Bakara, 2/87, 253.
15 Nahl, 16/102.
16 Şuarâ, 26/193.
17 Necm, 53/5.

f. Zu Mirra: ´›««x««B²,_«4 - ?Åh¬8 —– †“*Üstün akla sahip* (olan melek) *doğruldu.*”[18]

g. Resulü Kerim: ¯v‹¬h«6 - ˝x–,«† – ˝²x«J«7 –yÅ9Ë~ “*O, şerefli bir elçinin sözüdür*.”[19]

h. Zu Kuvve: - ?Åx–5™ ¬ †“(O elçi) *güçlüdür.*”[20]

ı. Arşın sahibinin yanında değerli: ¯w[¬U«8 ¬Š²h«Q²7~ ™¬ † «f²X¬2 “*Arş sahibi* (Allah)*ın yanında değerlidir.*”[21]

i. Meleklerin itaat ettiği, güvenli: ¯w[¬8J̈~ Åv«$ - _«O–8 “*Orada* (meleklerce kendisine) *itaat edilir, üstelik güvenilir.*”[22]

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Yüce Allah, Cibrîl'i çeşitli vasıflar ile vasıflandırmaktadır. Bu âyetler ışığında vahiy getiren elçinin, Allah katında çok değerli, sözü dinlenen, Cibrîl adında, güvenilir, doğru sözlü soyut bir Ruh olduğu anlaşılmaktadır. Bu Ruh, melekler içinde çok itibarlı bir Allah elçisidir. Ama kendisi yalnız değildir.[23] Kendisi gibi daha birçok melek elçi vardır. Kendisi vahiy getirirken, vahye şeytan sözü karışmaması için koruyucu meleklerin koruması altında Peygambere gelmektedir.

2- Kur'ân Vahyinin Kaynağı:

Bütün vahiyler gibi Kur'ân da tek bir kaynaktan gelmiştir ki bu kaynak da “*Ümmü'l-Kitab=Ana kitap*”[24] veya “*Kitab-ı Meknûn = Korunmuş kitab*”[25]tır. Süleyman Ateş'e göre “*Suhuf-u Mükerreme = Mukaddes sahifeler*” ve “*Levh-i Mahfuz=Korunmuş levha*” kavramları da aynı kaynağı ifade etmektedir.[26] Bu ifadeler Kur'ân-ı Kerim'de şöyle geçmektedir:

---

18 Necm, 53/6.
19 Tekvir, 81/19.
20 Tekvir, 81/20.
21 Tekvir, 81/20.
22 Tekvir, 81/21.
23 Meryem, 19/64.
24 Zuhruf, 43/4; Ra'd, 13/39.
25 Vâkıa, 56/78.
26 Ateş, Süleyman, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst, 1988, X, 403.

°v[¬Ü«& Êz¬V«Q«J _«X«f«J ¬` ´«B¬Ü«J~ ¬±°Ĵ~ ³z¬4 -yÅ9Ë~«— *"O, katımızda bulunan Ana kitapta mevcut yüce ve hikmet dolu bir kitaptır"*[27]

«w[¬W«V´«Q«J~ ¬± «‡²w¬8 °u‹¬i²X«# «——-ĥÅZ«O-W²J~ ÒË~ ÑyÇK«W«‹ , ¯-x-X²Ü«8 ¯` ´«B¬6 z¬4 °v‹¬ĥ«6 °- ~«š²ĥ-J«J -yÅ9Ë~

"O, temizlerden başkasının dokunamayacağı bir kitapta korunmuş, Alemlerin Rabbi tarafından indirilmiş olan değerli bir kitaptır."[28]

¯ x-Š²Ê«8 ¯f²x«J z¬4 °f[¬Ď«8 °-_«=²ĥ-5 «x-; ²u«" *"O, Levh-i Mahfuz'da bulunan şerefli bir kitaptır."*[29]

Kanaatimizce bu âyetlerde ayrı ayrı isim ve sıfatlarla sözü edilen Kitapların üçü de aynıdır. Hepsi de Kur'ân'ın indirildiği asıl kaynaktır. Hatta Kur'ân'da geçen "Kitap" terimlerinin bir kısmı[30], vahiylerin hepsinin aslını teşkil eden ve bazen "*el-Levhu'l-Mahfuz*", bazen de "*Ümmü'l-Kitap*" isimleriyle zikredilen bu kitap olmalıdır.

Bazı müfessirlere göre Kur'ân'da bazen "Ümmü'l-Kitab", bazen "Kitab-ı Meknûn" ve bazen de "Levh-i Mahfûz" şeklinde isimlendirilen bu kitap, yedi kat semanın üzerinde, Arş'ın sağ tarafında, içerisinde yaratılmışlarla ilgili bilgilerin bulunduğu, semavî kitapların indirildiği, şeytanların ulaşmasından, dokunmasından korunmuş olan yazılı bir levhadır.[31]

Süleyman Ateş'e göre bu Kitap, vahyedilen bütün kitapların aslı olan Allah'ın bilgi hazinesidir. Oradaki kitap ses ve harften uzak, mutlak ilâhî kelam ol-

---

27 Zuhruf, 43/4; Ra'd, 13/39.

28 Vakıa, 56/77-80.

29 Buruc, 85/21-22.

30 Bkz., Zuhruf, 43/2; Yunus, 10/1, 37; Ra'd, 13/1. Bu hususta daha geniş bilgi için bkz., Soysaldı, Mehmet, **Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar**, İzmir, 1977, s.135,136.

31 Bkz., ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Carullah Muhammed b.Ömer, **el-Keşşaf an Hakâikı't-Tenzîl**, Beyrut, trs, IV, 240; er-Râzî, Fahruddin Muhammed b.Ömer, **et-Tefsiru'l-Kebir** (Mefatihu'l-Gayb), Tahran, trs, XXXI, 124; Alûsî, Ebu'l-Fadl Şihabuddin Seyyid Mahmud, **Ruhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve Sebi'l-Mesânî**, Beyrut, trs, XXX, 94; Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'ân Dili**, İst, trs, VIII, 5696.

duğu için herhangi bir beşer dilinde olması mümkün değildir.[32] Fakat Allah, ilâhî mesajlarını insanlara iletmek istediği zaman bu iş için mutlaka bir elçi kullanmakta ve ilâhî kelamını beşer diline dökerek göndermektedir. Bu sebeple burada Kur'ân vahyinin dili üzerinde durmak gerekecektir.

3- Kur'ân Vahyinin Dili:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Allah'ın insanlara yol göstermek ve onları hidâyete erdirmek maksadıyla göndermiş olduğu bütün vahiyler, "Ümmü'l-Kitab=Ana kitab" veya "Kitab-ı Meknûn=Korunmuş Kitab" adı verilen bir kaynaktan gelmiştir. Vahiy, Ummü'l-Kitap'daki haliyle, mutlak ilâhî kelam olduğu için ses ve harflerden münezzehtir; herhangi bir beşer dilinde olmaktan uzaktır.[33]

Allah Teala, engin bilgi hazinesinden[34] insanları bilgilendirmek istediği zaman vahiy almaya istidatlı olan[35] kullarından birini seçer ve ona, kelamını o elçinin kavminin konuştuğu dil kalıplarına dökerek gönderir.[36] Yani Allah, her kavme kendi dilleriyle konuşan bir peygamber göndermiş ve her peygambere de kendi konuştuğu dil ile vahyetmiştir.

Herhalde, bir ümmete gönderilen ilâhî bir kitabın, o ümmetin diliyle gönderilmesi kadar tabii bir şey düşünülemez. Çünkü insan ne ile sorumlu tutulduğunu, ilâhî iradeye uygun hareket tarzlarının neler olduğunu bilmeden bu sorumluluğunu yerine getiremez. Elbette ki bu da, onun kendisine anlayacağı bir dille hitap edilmesiyle mümkün olabilir. Bu yüzdendir ki, Allah Teala:

²v-Z«J «w¬±[«A-[¬J ¬y¬8²x«5 ¬-_«K¸¬V¬" ÒË~ -"x-,«‡²w¬8 _«X²V«,²‡Ï~ ³_«8«— "(Allah'ın emirlerini) *onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik*"[37] buyurarak, insanları bilgi-

---

[32] Bkz., Ateş, **Çağdaş Tefsir**, VIII, 238.

[33] Ateş, **Çağdaş Tefsir**, VIII, 238.

[34] İlâhî bilgi hazinesinin sonsuzluğu, insanlara açılan şeriat bilgisi ile (Hızır'ın bilgisi gibi) hakikat bilgisinin bu sonsuzluğa nisbetinin, bir kuşun gagasıyla aldığı suyun, denize nisbeti gibi olduğu hakkında bkz., Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, V, 120.

[35] Bunlar güçleri uyuşmalı olan ve üst melekî güce sahip bulunan kimselerden olur. İnsanların yaradılış özellikleri hakkında bkz., Dihlevî, Şah Veliyyullah b. Abdirrahim, **Hüccetullahi'l-Bâliğa**, Çev: Mehmet Erdoğan, İst, 1994, s.83-85, 423 vd.

[36] Bkz., Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b.Ahmed, **el-Câmi Li Ahkâmi'l-Kur'ân**, Beyrut, 1985, XVI, 6,61; Watt, W. Montgomery, **Günümüzde İslam ve Hıristiyanlık**, Çev: Turan Koç, İst, 1991, s.100.

[37] İbrahim, 14/4.

lendirmek istediğinde kelamını onlara kendi lisanlarıyla indirdiğini haber vermiştir. Zaten muhataplara anlamadıkları bir dil ile direktifler verilmiş olsaydı, onlar buna itiraz ederlerdi. Nitekim Kur'ân bu hususu şu şekilde dile getirmektedir:

Êz¬"«h«2«— Êz¬W«D22J~J~ Ny-#_«‹~«š2a«V¬±M-4

,2x«7 2~x-7_«J«7 _È[¬W«D22J~ _®9~«š2h-5

-˜_«X2V«Q«%2x«7«—

"*Eğer biz onu yabancı dilden bir Kur'ân kılsaydık, diyeceklerdi ki: Ayetleri tafsilatlı bir şekilde açıklanmalı değil miydi? Arab'a yabancı dilde (kitap) olur mu?...*"[38] İşte her kavme kendi konuştukları bir dil ile ilâhî mesajların gönderilmesi Allah'ın bir kanunudur. Buna biz, Sünnetullah diyoruz. Bu Sünnetullah'a uygun olarak Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerim'i Arapça olarak indirmiştir.[39]

Kur'ân'ın Arapça olarak indirilmesinin sebebi ise; Hz. Peygamber'in, ana dili Arapça olan bir toplumun içerisinde doğup büyümüş olmasıdır. Şâyet Kur'ân-ı Kerim Arapça olarak değil de başka bir lisanla indirilmiş olsaydı, bu durum hem Rasulullah'ın tebliğ vazifesini daha fazla zorlaştıracaktı hem de vahy-i ilâhînin ilk muhatapları durumunda olan Arapların, âyetleri anlayıp amel etmelerini güçleştirecekti. Yani Hz.Peygamber ve ilk Müslümanlar her türlü engellere rağmen bir de yabancı dil problemiyle karşı karşıya kalacaklardı.[40]

Burada insanın aklına şöyle bir soru gelebilir. Acaba aracı melek, peygamberlere getirdiği vahiy muhtevalarını Arapça olarak mı yoksa her kavmin kendi diliyle mi getiriyordu? Böyle bir soruya yer vermemiz ilk bakışta belki yadırganabilir, ancak hemen belirtelim ki, es-Suyûtî (ö.911/1505)'nin "*el-İtkan fi Ulûmi'l-Kur'ân*" adlı eserinde naklettiği bir rivâyeti ele alıp değerlendirmek ve bir ölçüde bu konuda akla gelebilecek muhtemel sorulara cevap vermek için böyle bir soruyu sormamız gerekiyordu. es-Suyûtî'nin söz konusu naklinde İbn Ebî Hâtim (ö.327/938), Süfyânü's-Sevrî (ö.161/778)'nin: "Bütün vahiyler, Arapça olarak indirildi, sonra her peygamber onu kendi kavminin diline çevirdi" dediğini rivâyet etmektedir.[41]

---

38 Fussilet, 41/44.

39 Bkz., Yusuf, 12/2; Zuhruf, 43/3.

40 Soysaldı, H.Mehmet, **Nüzulünden Günümüze Kur'ân İlimleri ve Tarihi**, Elazığ, 1996, s.12.

41 Bkz., es-Suyûtî, Celaluddin Abdurrahman b.Ebi Bekir, **İtkan fi Ulûmi'l-Kur'ân**, Beyrut, 1973, I, 46. Mukatil de "gök ehlinin dilinin Arapça olduğunu" söylemiştir. Bkz., Kurtubî, **el-Câmi**, XVI, 61.

Bu rivâyetin tutarlı olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Çünkü bu, özellikle; "*Apaçık Kur'ân'a andolsun ki biz, düşünüp anlamanız için onu Arapça bir Kur'ân kıldık*"[42] âyetine uygun düşmemektedir. Söz konusu âyetlerde, Arapların itirazlarına cevap vardır. Öyle anlaşılıyor ki, onlar: Bu Kur'ân Allah tarafından ise, neden öteki kitapların diliyle indirilmiyor? demişlerdi...[43] İşte onlara cevap olmak üzere Arapların anlamaları için söz konusu kitabın Arapça indirilen ve açıklanan bir kitap olduğu[44] kendilerine hatırlatılmıştı. Şâyet ileri sürülen "bütün vahiyler Arapça olarak indirildi" iddiası doğru olsaydı, herhalde "...B*iz, onu Arapça bir Kur'ân kıldık...*" yerine *onu Arapça aslı üzere indirdik* demek daha isabetli olurdu. Nitekim İmam Şafiî (ö.204/820)'nin de belirttiği gibi Allah'ın kelamı, Arapça'da Kur'ân, Süryânîce'de İncil ve İbranîce'de Tevrat olmuştur. Bu aynen tek olan O Yüce varlığın zatı için Arapça'da "*Allah*", Farsça'da "*Hüdâ*" denilmesi gibidir.[45]

4- Peygamberlere ilâhî bilgi akışının yolları ve Allah'ın konuşması: Peygamberlere ilâhî bilgilerin verilme yollarını Yüce Allah, Şûra suresinde şöyle belirtmektedir:

»x–,«ǂ«u¬,²h–‹²—Ï~ ¯ _«Ɗ¬& ¬š³~«ǂ«—²w¬8²—Ï~ _°[²&«—
ÒË~ -yÅV϶~ -y«W°¬V«U–‹²–Ï~ ¯h«L«Å¬϶«–_«6_«8«—
«a²X–6_«8_«9¬h²8Ï~²w¬8_°&-—ǂ«t²[«϶Ë~³_«X²[«&²—Ï~
«t¬϶´g«6«—°v[¬U«&Êz¬V«2-yÅ9Ë~-š³_«L«‹_«8¬y¬9²ǂË_¬"
«]¬&x–[«4

---

42 Zuhruf, 43/2-3.

43 Ateş, **Çağdaş Tefsir**, VIII, 238.

44 Bkz., el-Kurtubî, **el-Câmi**, XVI, 61.

45 Şa'ranî, Abdulvahhab, **Kitabu'l-Yevâkît ve'l-Cevâhir fî Beyâni Akâiri'l-Ekâbir**, Mısır, 1307, s.95; Ertuğrul İ.Fennî, **Hakikat Nurları**, İst, 1949, s.333; Erdoğan Mehmet, **Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet**, İst, 1195, s.18.

[illegible]

“*Allah bir insanla* (doğrudan) *konuşmaz. Ancak vahiyle* (kulunun kalbine, dilediği düşünceyi doğurarak)*, yahut perde arkasından konuşur, yahut, izniyle dilediğini vahyedecek bir elçi gönderir. O, yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir. İşte sana da böyle emrimizden bir ruh* (gönüllere can veren bir söz) *vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi doğru yola ilettiğimiz bir nur yaptık.*”[46]

Bu âyetlerde belirtildiği üzere Allah bir insanla doğrudan doğruya konuşmaz. Allah’ın beşerle konuşması vahiy yoluyla olur. Bu da üç türlüdür. Birinci tür vahiy, ilhamdır. Yani insanın kalbine, herhangi bir düşüncenin, bir mananın doğurulması/ ilham edilmesidir.

İkinci tür vahiy, Allah’ın perde arkasından insana hitabedip konuşmasıdır[47] ki, bu tür vahiy, Hz.Muhammed (s.a.v)’e İsra ve Miraç gecesinde, Hz.Musa’ya da Sina Dağında nasip olmuştur.[48]

Üçüncü tür vahiy ise; Allah, bir elçi gönderir de o elçi, Allah’ın izniyle, O’nun dilediği sözleri vahyeder. İşte Allah’ın konuşması bu yollardan biriyle olur. Kur’ân-ı Kerim, sözünü ettiğimiz bu üçüncü tür vahiy ile, yani Allah’ın görevlendirdiği melek aracılığı ile vahyedilmiştir.

5- Vahyin Cebrâil’e İntikâli:

Burada, geçmişte ve günümüzde tartışılmakta olan “Kur’ân, yalnız mana olarak mı, yoksa hem lafız hem de mana olarak mı indirildi” konusunu derinlemesine inceleyip, açıklık getirmek istiyoruz.

İslam bilginleri, aracı melek Cibrîl’e Kur’ân vahyinin intikali konusunda üç ayrı görüş serdederler:

---

46 Şûrâ, 42/51,52.

47 Perde arkasından olan konuşma, kendi kelamı için seçmiş olduğu mümtaz kulunun nefsinde Allah’ın yarattığı lafızlar vasıtasıyla husule gelen kelamdır.

48 Mennâu’l-Kattân, **Mebâhis fi Ulûmi’l-Kur’ân**, Beyrut, 1986, s.38; Bu konuda ayrıca bkz., Necm, 53/9,10; A’raf, 7/143; Nisa, 4/164.

a. Cibrîl, Kur'ân vahyini Levh-i Mahfuz'dan[49] almıştır.[50]

b. Vahiy muhtevası Cibrîl'e mana olarak verilmiş, o manaları lafza ya Cibrîl kendisi dökmüş ya da Muhammed (s.a.v) tarafından dökülmüştür.

c. Kur'ân'ı Cibrîl bizzat Allah'tan dinleyerek (semâen) almıştır. Bu görüş, Ehl-i Sünnet'e aittir.[51] Onlara göre Yüce Allah, Kur'ân'ı, mahiyeti bizce bilinmeyen bir tarzda aracı melek olan Cibrîl'e işittirmiş, manasını ona bildirmiş, sonra da onun işitip manasını kavradığı vahyi Arapça dil kalıplarına dökerek, Cibrîl vasıtasıyla Hz. Peygamber'e inzal etmiştir.

Nitekim ashaptan Nevvâs b. Sem'ân'ın nakletmiş olduğu Hz. Peygamber'in: "Allah emrini bildirmeyi dilediğinde, vahiy ile konuşur. Konuşunca gökler şiddetle sarsılmaya başlar. Gök ehli bunu duyunca bayılıp secdeye kapanırlar; onlardan ilk başını kaldıran Cebrâil olur. Yüce Allah dilediğini ona vahyeder. Cebrâil de almış olduğu vahyi meleklere ulaştırır. Her bir semaya uğradığında oranın ehli: "Rabbimiz ne buyurdu?" diye sorarlar. Cebrâil de: "Hakkı buyurdu" cevabını verir ve Cebrâil, o vahyi emredildiği yere ulaştırır."[52] hadisi bunu teyid etmektedir.

Öyle anlaşılıyor ki, sözü edilen bu görüşlerin iyi anlaşılabilmesi için "*Kelamullah=Allah'ın sözü*" kavramının ne anlama geldiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü bu kavram, her üç görüş için de anahtar kavram konumundadır.

Önce şunu belirtelim ki, Allah'ın "mütekellim" olduğu konusunda herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir. Bilindiği gibi esasen bu husustaki ihtilafların kaynağı, Kelamullah kavramının delâleti konusundadır. Daha açık söylemek gerekirse, bu kavramla kastedilen Allah kelamının manası mı, yoksa lafzı mıdır? Başka bir ifade ile Kelamullah kadîm (ezelî) midir, yoksa hâdis (mahluk) midir?

Bu konuda temel iki görüş vardır. Bu görüşlerden biri, Mu'tezile'ye nisbet edilen: "Allah'ın kelamı harf ve sesten ibarettir. Ancak bunlar Allah'ın zatı ile

---

49 Levh-i Mahfuz hakkında geniş bilgi için bkz., ez-Zemahşerî, **el-Keşşâf**, IV, 240; er-Râzî, **Mefâtihu'l-Gayb**, XXXI, 124; el-Kurtubî, **el-Câmi**, XIX, 298-299; Elmalılı, **Hak Dini**, VIII, 5696.

50 Bkz., ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b.Abdillah, **el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân**, (thk: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim), Mısır, 1972, I, 229; ez-Zerkânî, Muhammed Abdulazim, **Menâhilü'l-İrfan Fi Ulûmi'l-Kur'ân**, Mısır, trs, I, 47; Mennâu'l-Kattân, **Mebâhis**, s.35.

51 Mennâu'l-Kattân, **Mebâhis**, s.35.

52 Buhârî, Tevhid, 32; Ebû Dâvud, Sünne, 20; İbn Kesir, İsmail b.Kesir, **Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim**, Mısır, 1932, III, 537; ez-Zerkânî, **Menâhilü'l-İrfan**, I, 48; Mennâu'l-Kattân, **Mebâhis**, s.34.

kâim değildir. Allah söz konusu kelamını Levh-i Mahfuz, aracı melek ya da peygamberde yaratır, dolayısıyla Kelamullah hâdistir"[53] görüşüdür.

Diğeri ise, el-Eşarî (ö.324/936)'nin ortaya atmış olduğu görüştür. Buna göre de Kelamullah ses ve harf cinsinden olmayıp, Allah'ın zatıyla kâim olan ezelî (kadîm) manadan ibarettir[54] ki, buna "*kelam-ı nefsî"* denilmektedir. Çünkü Kelamullah bu anlamda Allah'a ait sıfatlardandır. Allah'ın sıfatları da kadîmdir, mahluk değildir. Ancak kadîm olan bu ezelî kelamın ses ve harflere dökülmesi, yani mananın insanların konuştuğu dil kalıplarına sokularak şekillendirilmesi ve bu şekillerin seslendirilmesi yaratıklar için söz konusudur, dolayısıyla mahluk olan kelam budur. Bu kelama da "*kelam-ı lafzî"* denilmiştir. Kelam-ı lafzînin Allah'a nisbet ve izafe edilmesi de, Kur'ân'ın kadîm manalarının lafza büründürülmesiyle ortaya çıkan yaratma işinin mahluklar tarafından değil, Allah tarafından yapıldığını göstermektedir.[55]

el-Kevserî (ö.1371/1952), bu görüşün esasen İmam-ı Azam Ebû Hanife (ö.150/767)'ye ait olduğunu, ancak sonraki devirlerde Ehl-i Sünnet Mezhebi'nin görüşü haline geldiğini söyler.[56]

Kısaca ifade etmek gerekirse denilebilir ki, Ehl-i Sünnet itikadına göre, Kur'ân, mana itibarı ile ezelîdir, çünkü bu Allah'ın kelam sıfatının bir tecellisidir.

---

53 et-Tehânevî, Muhammed Ali b.Ali, **Keşşâfu Istılahâtı'l-Fünûn**, İst, 1984, II, 1159. Burada şuna işaret etmek lazım ki, esasen Mu'tezile kelamcıları arasında Kelamullah'ın harf ve seslerden ibaret olup olmadığı hususunda tam bir ittifak ta hasıl olmuş değildir. el-Eşarî, Mu'tezile içerisinde Kelamullah'ın harf olmadığını savunanların da bulunduğunu ileri sürmektedir. (Bu konudaki farklı görüşler için bkz., el-Eşarî, Ebu'l-Hasan, **Makâlâtü'l-İslamiyyîn**, İst, 1982, I, 184 vd)

54 Ehl-i Sünnet'e göre kelam, hakikatte zat ile kâim olan mananın ismidir. Bu mananın lafzına Allah'ın kelamı denilmesi ve kelam sözünün bu manayı ifade etmesi için ortaya konulmuş olması, sadece sözün manaya delalet etmesi itibariyledir. Bkz., et-Taftazânî, Mes'ud b.Ömer, **Kelam İlmi ve İslam Akaidi**, (trc: Süleyman Uludağ), İst, 1982, s.173.

55 et-Taftazânî, **Kelam İlmi**, s.173.

56 Bkz., el-Kevserî, Muhammed Zâhid, **Te'nibu'l-Hatib**, Mısır, 1361/1942, s.53. Nitekim el-Buharî de aynı görüşü savunarak: "Kur'ân Allah'ın kelam sıfatının bir tecellisidir, dolayısıyla O (Kur'ân), Allah kelamıdır. Allah kullarına onunla hitabetmiştir. Onun harflere dökülmesi, okunması ve yazılması ise yaratılmıştır ve bunlar da kulların fiillerindendir" demiştir. Bkz., ***Halku Ef'ali'l-İbâd***, (Birkaç risale ile bir arada) Hindistan, 1306, s.73. Görüldüğü gibi el-Buhârî kelam-ı lafzî ile burada Kur'ân'ın meleğin varlığındaki ilk te'lif ve tertibini değil, insanlarla ilgili oluşumunu kastetmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, el-Buhârî kelam-ı lafzî ile ilgili yaratma fiilini iki kısma ayırarak ilk yaratmanın Allah'a, peygambere intikalinden sonraki yaratmanın da insanlara ait olduğunu, kabullenmiş görünmektedir.

Ancak öz ve cevher olan bu manaların lafızlandırılması ise, mahluktur; yani kadîm olan ilâhî kelamın, Allah Teala'dan vahiy alma durumunda olan aracı melekte vâki olmasıdır. Başka bir deyişle Yüce Allah'ın, kadîm olan kelamını (söz, ses, işaret, şifre vb. şekillerde) aracı meleğin zatında (varlığında) teşekkül ettirmesidir.

Görüldüğü gibi bu anlayış, Kur'ân'ın hem mana hem de lafız yönüyle mucize olması[57] esasına aykırı değildir. Çünkü ezelî olan manaların kalıba dökülmesi yani lafzî kelamın yaratılması mahluka (aracı meleğe) değil, Allah'a aittir.[58]

Ehl-i Sünnetin "kelamullah inancı", ¯vX¬h«6 ¯"x-,«‡ –"²x«J«7 –yÅ9Ë~ "*O, şerefli bir elçinin* (Cebrâil'in Allah'tan alıp getirdiği) *sözüdür*"[59] âyetinde ifade edilen "*elçi sözü*" ibaresine de muhalif değildir. Çünkü kadîm manaları vahiy elçisinin zatında teşekkül ettiren Allah Tealadır. Dolayısıyla kelam-ı lafzî itibariyle de Kur'ân, Kelamullah konumundadır. "*Elçi sözü*" ibaresi ise, bu ilâhî kelamın insana intikalini ifade etmektedir ve bu intikalde de sadece lafızların meleğin diliyle seslendirilmesi söz konusudur.[60]

Buraya kadar zikrettiklerimizden de anlaşıldığı gibi Kur'ân hem mana hem de lafız olarak indirilmiştir. Yüce Allah, Kur'ân vahyinin Hz. Peygamber'e indirilmesi esnasında ona şöyle bir uyarıda bulunmaktadır:

-y«9_«=²h-5²p¬ÅÅ#_«4 - ˜_«9Ĵ~«h«5 ~«†Ë_«4 -y«9_«=²h-5«—
-y«Q²W«% _«X²[«V«² Å-Ë~ ¬y¬"«u«D²Q«B¬7 «t«9_«K¬7
¬y¬"²"¬±h«Ë-# ,
-y«9_«[«"_«X²[«V«² Å-Ë~ Åv-$

57 et-Taftazânî, **Kelam İlmi**, s.172. Ayrıca bkz., ez-Zerkânî, **Menâhilü'l-İrfan**, I, 49.

58 et-Taftazânî, **Kelam İlmi**, s.173.

59 Tekvir, 81/19.

60 Ancak Süleyman Ateş, vahiy meleğinin ilâhî manaları, insanın konuştuğu dil kalıplarına sokarak peygambere verdiğini ileri sürmektedir. (Bkz., Ateş, **Çağdaş Tefsir**, XI, 518; **Kur'ân-ı Kerim Meleğin Vahyidir**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst, trs, s.6-16) Hemen belirtelim ki bu görüşün doğruluğu bize göre de tartışılabilir. Çünkü böyle bir şeyi kabul etmek Kur'ân'ın lafzî mucizeliğini tehlikeye sokabilir.

"*Onu* (vahyi) *çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Onu* (senin kalbinde) *toplamak ve* (sana) *okumak bize düşer. O halde sana Kur'ân'ı okuduğumuz zaman, onun okunuşunu takip et. Sonra onu açıklamak da bize düşer.*"[61]

Bu âyet açıkça şunu anlatmaktadır: Kur'ân, Hz.Peygamber (s.a.v)'e dıştan içe doğru seyreden bir süreç halinde sözlü olarak, yahut daha doğru bir söyleyişle hem anlam hem de lafız olarak indirilmiştir; Hz.Peygamber (s.a.v) önceleri, kendisine indirilen Kur'ân lafızlarını hemen ezberine almak için bir gayretin içine girmiş, hatta Cebrâil (a.s)'ın Kur'ân âyetlerini kendisine okumasının ardından Hz. Peygamber (s.a.v) bu okuyuşu aynen almak için kelime ve cümleleri tekrar etmiş ve bu maksatla dudaklarını kıpırdatmaya başlamış, ancak Allah Teala Kur'ân'ı Hz. Peygamber (s.a.v)'in kalbine yerleştirmeyi garanti etmiş ve ardından oldukça anlamlı bir şekilde "*Biz onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et*" buyurmuştur.

Vahyin, Hz.Peygamber'e, haricî/dıştaki bir varlık tarafından getirildiğini ve hem de kendisine sözlü olarak okunduğunu, Hz. Peygamber'in de bu okunuşu izlediğini Kur'ân apaçık bir anlatımla ifade ederken, bazılarının, Kur'ân'ın Hz. Peygamber'e soyut bir anlam olarak vahyedildiğini ve lafza Hz.Peygamber tarafından döküldüğünü iddia etmelerinin[62] doğru bir görüş olduğunu kabul etmek mümkün değildir.

Bazıları da ˉ√¬ĥ«6 ˉ"x–,«‡ – "²x«Ʈ«ȷ –yÅ9Ȅ~ "*O, şerefli bir elçinin* (Cebrâil'in Allah'tan alıp getirdiği) *sözüdür*"[63] âyetini delil getirerek Kur'ân'ın mana olarak Allah'a ait olduğunu lafız olarak ise Cibrîl'in sözü olduğunu söylemişlerdir.[64] Yani Cibrîl, Kur'ân âyetlerini mana olarak Allah'tan almış, o manayı kendisi Arapça lafızlara dökerek getirip Hz.Peygamber'e vahyetmiştir. Bu görüş sahiplerine göre; "Allah'ın emriyle Muhammed'e vahyetmek üzere görevlendirilen melek, ya doğrudan Allah'tan aldığı manaları veya ... daha önce Allah'ın Musa'ya ve O'ndan sonraki peygamberlere verdiği anlamları, Arap dilinin kalıplarına sokarak Allah'ın emriyle Hz. Muhammed'e vahyetmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in yalnız anlamı değil, söz kalıpları da meleğin vahyidir. Ancak doğrudan Allah'tan

---

61 Kıyame, 75/16-19.

62 Sifil, Ebubekir, **Modern İslam Düşüncesinin Tenkidi**, İst, 1999, s.30-32; Fazlur Rahman, **Ana Konularıyla Kur'ân**, s.193; Sülün, Murat, "**Vahiy, Nübüvvet ve Kur'an'ın Vahyediliş Aşamaları**", M.Ü.İ.F.D, Sayı: 11-12, İst, 1997, s. 129-130.

63 Tekvir, 81/19.

64 Bkz., Ateş Süleyman, **Kur'ân-ı Kerim Meleğin Vahyidir**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst, trs, s.6-16.

veya önceki kutsal kitaptan alınan manaları söz kalıplarına döküp Hz.Muhammed'e veren melektir... onları Arapça kalıplara döken melek olduğu için, bunlara meleğin sözü denilmiştir."[65]

"Neden Kur'ân-ı Kerim'de doğrudan Allah konuşmuyor da melek konuşuyor? Çünkü Allah ile insanın doğrudan konuşması mümkün değildir. Allah'ın konuşması harfler ve sesler aracılığı ile değildir. O konuşmanın niteliği bilinmez. Bu söz kalıpları insanlara özgüdür. Allah, ilâhî manaları melek aracılığıyla insan düzeyine indirir. Melek ilâhî manaları insanın konuştuğu dil kalıplarına sokarak insana verir."[66]

Bu görüş akla birtakım sorular getirmektedir: Öncelikle, şâyet Cebrâil'in Allah'tan aldığı birtakım manalar varsa bu manaların mahiyeti nedir? Bu manaların muhtevasında da Allah'ın münezzeh olduğu 'insanla konuşma, insana emredip yasak koyma' var mıdır, yok mudur? Bu manalar ezelî midir, mahluk mudur?

İkinci olarak Kur'ân'ın Cebrâil'in sözü olması keyfiyetini açıklamada şöyle bir hata yapıldığı intibaı uyanmaktadır: Allah'tan gıyaben bahseden 'Rabbine andolsun ki';[67] 'Onu bağışladı'[68] vb. ifadeler Allah'ın değil, Cebrâil'in sözleri ise, yani bu ifadeler, sırf Allah'tan gıyaben bahsetmeleri hasebiyle O'na ait değil de Cebrâil'e ait sayılırsa, Cebrâil'den gıyaben bahseden şu ifadeler kimin sözü olacak?: ¯v‹¬h«6 ¯"x–,«‡ – "²x«J«7 –yÅ9Ë~ "*Şüphesiz Kur'ân, değerli bir elçinin sözüdür*"[69];

«w‹¬‡¬g²X–W²7~ «w¬8 «––xU«B¬7 «t¬A²V«5 ´]«V«2 –w[¬8Ï ¿~ –f—Çh7~ ¬y¬" «"«i«9 "*Kur'ân'ı senin kalbine Güvenilir Ruh indirdi*"[70]; _ËS«. –}«U¬\´V«W²7~«— –f—Çh7~ –°x–J«‹ «°²x«‹ "*O gün melekler ve Ruh saf halinde dururlar*"[71]; _«X«&——‡ _«Z²[«7Ë~ ³_«X²V«,²‡Ï_«4 "*... derken biz O'na Ruhumuzu gönderdik.*"[72]

---

65 Ateş, **Çağdaş Tefsir**, XI, 515.
66 A.g.e., XI, 518.
67 Meryem, 19/68.
68 Kasas, 28/16.
69 Tekvir, 81/19.
70 Şuarâ, 26/193,194.
71 Nebe', 78/38.
72 Meryem, 19/17.

Yukarıdaki açıklama tarzına göre bu sözlerin sahibi olan Cebrâil'in: "Kur'ân, benim sözümdür; O'nu senin kalbine ben indirdim; O gün melekler ile Ben saf halinde dururuz; Meryem'e İsa'yı hibe etmek için Ben gittim" demesi icap etmez miydi?

Üçüncü nokta, Kur'ân'da, Allah'tan bazen tekil bazen çoğul kiplerle bahseden ifadelerin, cem' – fark terimiyle açıklanmasıdır.[73] Bu açıklamaya göre; "Elçi Allah'ta eridiği için, kendisinden konuşan bizzat Allah olur ve hitap Allah'tan yapılır" ise, yukarıda Allah'ın münezzeh olduğu söylenerek reddedilmiş olan 'Allah-insan konuşması, -hem de Cebrâil ile birleşik bir halde,- yine cereyan etmiş olmaz mı? Görüldüğü gibi bu görüş, birtakım tutarsızlıklar taşımaktadır.

Öyle ise yukarıda zikrettiğimiz Tekvir Suresi 19.âyetinde belirtilen "Kur'ân'ın Cebrâil'in sözü olması"; "Kur'ân'ın Allah adına Cebrâil tarafından vahyedilmiş olduğu" anlamındadır.[74] Ayetteki bu üslup belağî bir üsluptur. Zira Arap belağatında bir şey elçiye nispet edilebilir.

Zerkânî (ö.1948), bu hususta "*Menâhilü'l-İrfan*" adlı kitabında demiştir ki: "İnsanlardan bazıları saçmalayarak: "Cibrîl-i Emin, Rasulullah (s.a.v)'a Kur'ân'ın manalarını indirmiştir. Rasulullah (s.a.v)'da o manaları Arab diliyle anlatmıştır" diye iddia etmişlerdir. Diğer bir grup da: "Kur'ân'ın lafzı Cibrîl-i Emin'e aittir, çünkü Allah Teala ona yalnız Kur'ân'ın manasını vahyediyordu" diye iddia etmişlerdir. Bu her iki iddia, günahı gerektiren batıl sözlerdir, Kitab, Sünnet ve icmaın açıklamasına zıttır, kendisiyle yazı yazılan mürekkep kadar değeri yoktur. Benim inancıma göre, bu iki iddia Müslümanların kitaplarına gizli olarak sokulmuştur. Bu iki iddiaya göre Kur'ân'ın lafzı Hz.Muhammed (s.a.v)'e veya Cibrîl-i Emin'e ait ise Kur'ân nasıl mûciz olur (benzerini getirmekten beşeri nasıl aciz bırakır?) Sonra Kur'ân'ın lafzı Allah'ın değilse Kur'ân'ın Allah'a nisbeti nasıl sahih olur? Halbuki, Allah Teala Hazretleri:

[illegible]

---

73 Ateş, **Çağdaş Tefsir**, XI, 529.

74 et-Taberî, **Câmiu'l-Beyan**, XIV, 79.

"*Eğer Müşriklerden biri, senden eman dilerse eman ver! Ta ki, Allah'ın kelamını dinlesin, sonra onu emin olduğu yere kadar ulaştır*"[75] buyuruyor ve kelamı kendisine nisbet ediyor."[76]

Bize göre Cibrîl-i Emin Allah Teala'dan Kur'ân'ın âyetlerini işitiyordu, sonra o âyetleri Rasulullah (s.a.v)'a indiriyordu.

Beyhakî demiştir ki: "Allah Teala: ¬‡²ƒ«Ï²Á~ ¬}«Ý²[«Á ¸¬Ä –˜_«Ø²Á«ì²9Ì~ ³_Ù9Ë~ "*Biz onu Kadir gecesinde indirdik*"[77] âyetinde şu manayı murad etmiştir: "Biz Kur'ân'ı meleğe (Cibrîl-i Emin'e) işittirdik, kavrattık ve O'nu bu duyduklarıyla birlikte indirdik." Bu ifadenin açık manası: "Cibrîl-i Emin Kur'ân'ı Allah Teala'dan işitme yoluyla almıştır."[78]

Buna göre Cebrâil, Kur'ân lafızlarını Allah'tan duyarak almıştır. O halde Cebrâil'in fonksiyonu, sadece bir güvenilir elçi olmasıdır.[79] Onun görevi, Allah'ın izniyle O'nun adına Kur'ân'ı alıp, Hz.Peygamber'e vahyetmekten başka bir şey değildir. Cibrîl'e bundan başka bir görev yüklemek Kur'ân'daki naslara aykırıdır.

SONUÇ:

Kur'ân-ı Kerim, vahiy mahsulü olan son ilâhî kitaptır. Kur'ân'da belirtildiği üzere; Allah bir beşerle doğrudan doğruya konuşmaz. Allah'ın beşerle konuşması vahiy yoluyla olur. Bu da üç türlüdür. Birinci tür vahiy, ilhamdır. Yani beşerin kalbine, herhangi bir düşüncenin, bir mananın doğurulması/ilham edilmesidir. İkinci tür vahiy, Allah'ın perde arkasından insana hitabedip konuşmasıdır ki, bu tür vahiy, Hz.Muhammed (s.a.v)'e İsra ve Miraç gecesinde, Hz.Musa'ya da Tûru Sîna da nasip olmuştur. Üçüncü tür vahiy ise; Allah, bir elçi gönderir de o elçi, Allah'ın izniyle, O'nun dilediği sözleri vahyeder. İşte Allah'ın konuşması bu yollardan biriyle olur. Kur'ân-ı Kerim, sözünü ettiğimiz bu üçüncü tür vahiy ile, yani Allah'ın görevlendirdiği melek aracılığı ile vahyedilmiştir.

Kur'ân'ı Hz.Peygamber'e indiren aracı melek Cibrîl'dir. Yüce Allah, Cibrîl'i çeşitli vasıflar ile vasıflandırmaktadır. Kur'ân'daki âyetlerden O elçinin,

---

75 Tevbe, 9/6.

76 ez-Zerkânî, **Menâhilü'l-İrfan**, I, 49.

77 Kadir, 97/1.

78 ez-Zerkânî, **Menâhilü'l-İrfan**, I, 47-48.

79 Bkz., Şuarâ, 26/193; Tekvir, 81/21.

Allah katında çok değerli, sözü dinlenen, Cibrîl adında, güvenilir, doğru sözlü soyut bir Ruh olduğu anlaşılmaktadır. Bu Ruh, melekler içinde çok itibarlı bir Allah elçisidir. Ama kendisi yalnız değildir. Kendisi gibi daha birçok elçilik yapan melek vardır. Kendisi, vahye şeytan sözü karışmaması için koruyucu meleklerin koruması altında Peygambere gelmektedir.

Bütün vahiyler gibi Kur'ân da tek bir kaynaktan gelmiştir ki, bu kaynak da "*Ümmü'l-Kitab=Ana kitap*" veya "*Kitab-ı Meknûn=Korunmuş kitab*"tır. Süleyman Ateş'in de belirttiği gibi "*Suhuf-u Mükerreme= Mukaddes sahifeler*" ve "*Levh-i Mahfuz=Korunmuş levha*" kavramları da aynı kaynağı ifade etmektedir. Vahiy, Ummü'l-Kitap'daki haliyle, mutlak ilâhî kelam olduğu için ses ve harflerden münezzehtir; herhangi bir beşer dilinde olmaktan uzaktır.

Allah Teala, engin bilgi hazinesinden insanları bilgilendirmek istediği zaman, vahiy almaya istidatlı olan kullarından birini seçer ve ona, kelamını o elçinin kavminin konuştuğu dil kalıplarına dökerek gönderir. Yani Allah, her kavme kendi dilleriyle konuşan bir peygamber göndermiş ve her peygambere de kendi konuştuğu dil ile vahyetmiştir. Dolayısıyla Hz.Muhammed (s.a.v)'e de Kur'ân Arapça olarak vahyedilmiştir.

Yüce Allah, Kur'ân'ı, bizce mahiyeti bilinmeyen bir tarzda aracı melek olan Cibrîl'e işittirmiş, manasını ona bildirmiş, sonra da onun işitip manasını kavradığı vahyi Arapça dil kalıplarına dökerek, Cibrîl vasıtasıyla Hz.Peygamber'e inzal etmiştir.

Kelamullah ses ve harf cinsinden olmayıp, Allah'ın zatıyla kâim olan ezelî (kadîm) manadan ibarettir ki, buna "*kelam-ı nefsî*" denilmektedir. Çünkü Kelamullah bu anlamda Allah'a ait sıfatlardandır. Allah'ın sıfatları da kadîmdir, mahluk değildir. Ancak kadîm olan bu ezelî kelamın ses ve harflere dökülmesi, yani mananın insanların konuştuğu dil kalıplarına sokularak şekillendirilmesi ve bu şekillerin seslendirilmesi yaratıklar için söz konusudur, dolayısıyla mahluk olan kelam budur. Bu kelama da "*kelam-ı lafzî*" denilmiştir. Kelam-ı lafzînin Allah'a nisbet ve izafe edilmesi de, Kur'ân'ın kadîm manalarının lafza büründürülmesiyle ortaya çıkan yaratma işinin mahluklar tarafından değil, Allah tarafından yapıldığını göstermektedir.

Kur'ân bazılarının dediği gibi sadece mana olarak değil, hem mana hem de lafız olarak indirilmiştir.

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki, vahyin mahiyetini kavrayabilmek, onun içyüzünü yani ne olup ne olmadığını bilmekle mümkündür. Bu da genel anlamda,

mutlak varlıktan sudur eden (çıkan) ezelî kelamın, vahye muhatap olan peygambere nasıl ulaştığı gibi konuların iyi anlaşılmasına bağlıdır. Vahiy peygambere mahsus subjektif bir tecrübe olduğuna göre, onun mahiyeti ile ilgili verilecek bilgiler de, nassa dayalı bilgiler olması gerekir.

KAYNAKLAR

Ahmed b. Hanbel,
- ***el-Müsned***, İst., 1981.

Alûsî, Ebu'l-Fadl Şihabuddin Seyyid Mahmud,
- ***Ruhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve Sebi'l-Mesânî***, Beyrut, trs.

Ateş, Süleyman,
- ***Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri***, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst., 1988.
- ***Kur'ân-ı Kerim Meleğin Vahyidir***, Yeni Ufuklar Neş., İst., trs.

Dihlevî, Şah Veliyyullah b.Abdirrahim,
- ***Hüccetullahi'l-Bâliğa***, Çev: Mehmet Erdoğan, İst., 1994.

Duman, Zeki,
- ***Vahiy Gerçeği***, Fecr Yayınları, Ankara, 1997.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır,
- ***Hak Dini Kur'ân Dili***, İst., trs.

Erdoğan, Mehmet,
- ***Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet***, İst., 1995.

Ertuğrul, İ.Fennî,
- ***Hakikat Nurları***, İst., 1949.

el-Eşarî, Ebu'l-Hasan,
- ***Makâlâtü'l-İslamiyyîn***, İst., 1982.

Fazlur Rahman,
- ***Ana Konularıyla Kur'ân***, Çev: Alpaslan Açıkgenç, Ankara, 1987.

İbn Manzur, Cemaluddin Muhammed b.Mükerrem,
- ***Lisanu'l-Arab***, Beyrut, trs.

İzutsu, Toshihiko,
- ***Kur'ân'da Allah ve İnsan***, Çev: Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst., trs.

el-Kevserî, Muhammed Zâhid,
- ***Te'nibu'l-Hatib***, Mısır, 1361/1942.

el-Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b.Ahmed,
- ***el-Câmi Li Ahkâmi'l-Kur'ân***, Beyrut, 1985.

el-Kirmânî, Şemsuddin Muhammed b.Yusuf b.Ali,
- ***Şerhu Sahihi'l-Buhârî***, Kahire, 1939.

Mennâu'l-Kattân,
- ***Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân***, Beyrut, 1986.

er-Rağıb el-Isfehânî Ebu'l-Kasım el-Hüseyin b.Muhammed,
- ***el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân***, Beyrut, trs.

er-Râzî, Fahruddin Muhammed b.Ömer,
- ***et-Tefsiru'l-Kebir*** (Mefatihu'l-Gayb), Tahran, trs.

Sifil, Ebubekir,
- ***Modern İslam Düşüncesinin Tenkidi***, İst., 1999.

Soysaldı, H.Mehmet,
- ***Nüzulünden Günümüze Kur'ân İlimleri ve Tarihi***, Elazığ, 1996.
- ***Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar***, Çağlayan Yayınları, İzmir, 1977.

es-Suyûtî, Celaluddin, Abdurrahman b.Ebi Bekir,
- ***İtkan fi Ulûmi'l-Kur'ân***, Beyrut, 1973.

Sülün, Murat,
- "***Vahiy, Nübüvvet ve Kur'ân'ın Vahyediliş Aşamaları***", Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı: 11-12, İst., 1997.

Şa'rânî, Abdulvahhab,
- ***Kitabu'l-Yevâkît ve'l-Cevâhir fi Beyâni Akâiri'l-Ekâbir***, Mısır, 1307.

et-Taberî, Muhammed b.Cerir,
- ***Câmiu'l-Beyân fi Te'vili'l-Kur'ân***, Beyrut, 1325.

et-Taftazânî, Mes'ud b.Ömer,
- ***Kelam İlmi ve İslam Akâidi***, (trc: Süleyman Uludağ), İst., 1982.

et-Tehânevî, Muhammed Ali b.Ali,
- ***Keşşâfu Istılahâtı'l-Fünûn***, İst., 1984.

ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Carullah Muhammed b.Ömer,
- ***el-Keşşaf an Hakâikı't-Tenzîl***, Beyrut, trs.

ez-Zerkânî, Muhammed Abdülazim,
- ***Menâhilü'l-İrfan fi Ulûmi'l-Kur'ân***, Mısır, trs.

ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b.Abdillah,
- ***el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân***, (thk: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim), Mısır, 1972.

Watt, W. Montgomery,
- ***Günümüzde İslam ve Hıristiyanlık***, Çev: Turan Koç, İst., 1991.